

Genderově senzitivní komunikace

Smyslem užívání genderově senzitivního jazyka je komunikovat tak, aby žádné pohlaví nebylo povyšováno nad druhé.

Na genderovém a jiném znevýhodnění se může podílet i jazyk, který odráží hodnoty společnosti i organizace. Jeho citlivější používání tak může přispět k odstranění kulturních stereotypů nebo nezamýšlené diskriminace určité skupiny osob.

Průzkumy ukazují, že v akademickém a výzkumném prostředí mají ženy nižší zastoupení a postavení než muži. Proto zviditelněním výzkumnic, odborných asistentek, profesorek, děkanek, ale i uchazeček nebo studentek v textu či mluvě můžeme přispět k nastavování férové kultury.

Jak k doporučením přistupovat

Účelem tohoto dokumentu je poskytnout doporučení, jak kultivovaně komunikovat, tak abychom reflektovali reálný podíl žen a mužů na akademických, výzkumných, tvůrčích a dalších činnostech. Tato jazyková doporučení nejsou závazná a nenařizují nikomu, jak má mluvit a psát. Tvoří alternativu ke stávajícímu způsobu vyjadřování a vycházejí ze zásady rovnosti a důstojnosti žen a mužů.

Jednotlivé body vycházejí z doporučení formulovaných v publikacích MŠMT, jako např. *Kultura genderově vyváženého vyjadřování* nebo *Právní aspekty postavení žen a mužů ve vysokoškolském prostředí a ve veřejných výzkumných institucích v České republice*. Dokument specifikuje klíčové principy, které Mendelova univerzita v Brně doporučuje používat jak při komunikaci v rámci univerzity, tak i směrem k veřejnosti.

Základní doporučení pro genderově senzitivní komunikaci

Vyvarování se tzv. generického maskulina. Jedná se o gramatický úzus užívající podstatná jména rodu mužského pro souhrnné označování smíšené skupiny lidí (např. *vědci objevili...*, *počet zaměstnanců*). Ženy jsou tak do značné míry zneviditelňovány. To může přispívat k podceňování podílu žen na akademických, výzkumných, inovačních a dalších procesech.

Vyvarování se genderově slepého jazyka, tj. jazyka přehlížejícího diverzitu, podporujícího stereotypy, neužívajícího ženských tvarů pro povolání, funkce a tituly (např. *akademici, studenti, profesori*).

Využívání genderově vyváženého jazyka, tj. jazyka vycházejícího z rovnosti žen a mužů (např. *vědci a vědkyně objevili..., vědecký tým se podílí na...*).

Respektování lidské individuality v případech, kdy se lidé genderově identifikují jinak než tradičně, tj. pokud není zřejmé, jak dotyčnou osobu oslovovat, je třeba se jí zeptat a její genderovou identifikaci respektovat a takto ji oslovovat.

Zachování srozumitelnosti a čtivosti textu. Vždy je nutné brát ohled i na to, o jaký typ textu jde. V rámci toho je možné využívat různé varianty genderově senzitivního jazyka (viz níže). V případě vnitřních a dalších univerzitních předpisů či řídicích aktů vycházejících z právních předpisů je možné využít generické maskulinum. Použití mužského rodu má v tomto případě pouze praktický charakter, zejména zachování přehlednosti textu.

Konkrétní příklady genderově senzitivní komunikace

PR komunikace (tiskové zprávy, texty na web/sociální sítě, plakáty, hromadné e-maily apod.):

- Používání tvarů obojího rodu tam, kde mají označovat ženy i muže: *Vážené kolegyně, vážení kolegové, práce studentek a studentů, členky a členové Akademického senátu, materiály pro uchazečky a uchazeče o studium, univerzitní pracovnice a pracovníci, hledáme kolegyni či kolegu na pozici...*
- Opakování zdvojených tvarů se v delším textu nemusí příliš často vyskytovat, jejich vyvážené a vzácnější užití dostatečně zvyšuje účinek textu.
- Užívání ženských tvarů názvů profesí tam, kde se jedná o konkrétní ženu: *děkujeme paní proděkance za..., výsledky představí řešitelka projektu, univerzitu na zasedání zastupovala členka vedení.*
- Užívání slovesných adjektiv a obourodých názvů osob: *studující, referující, vyučující.* Tento jazykový prostředek je vhodné využít v případě, kdy se chceme vyvarovat generického maskulina a nechceme nadužívat zdvojování tvarů.
- Užívání neutrálních slov jako *osoba, vedení, personál, zřizovatelská organizace.*
- Jsou-li ve skupině výlučně ženy, označujeme je výhradně v ženském rodě: *tým mladých vědkyň, projekt studentek fakulty, pracovnice oddělení.*

Vizuální komunikace:

- Představování podreprezentovaných skupin osob srovnatelným počtem: *zobrazovat ženy v oborech tradičně mužských a naopak.*
- Vyhýbání se stereotypnímu zobrazování mužů a žen jako např. *žena sekretářka, muž manažer.*
- Zobrazování diverzity: *při zobrazování skupiny lidí zařadit osoby různých kategorií, tj. pohlaví, věku, rasy apod.*

Dokumenty (nařízení, předpisy, písemnosti apod.):

- Využívání formy s lomítkem: *garant/ka, uchazeč/ka, absolvent/ka, řešitel/ka projektu*
V některých případech se užití lomítka nedoporučuje: *kolega/yně, odborný/á asistent/ka.*
Pro přehlednost je lepší variantou *kolega/kolegyně, odborný asistent/odborná asistentka.*
- Oslovování ve 2. osobě: *Váš podpis namísto podpis uchazeče.*
- Jazyk formulářů obecně unese více lomítek než jiný druh textu. Přesto je vhodné dbát na jejich únosnou míru.

- Užívání tvarů názvů pracovních pozic podle skutečnosti (*muž referent, žena referentka*) jak v dokumentech, tak i v e-mailovém podpisu, na pracovní vizitce, na jmenovce u dveří kanceláře apod.

Použité zdroje

Valdrová, Jana; Knotková-Čapková, Blanka; Paclíková, Pavla. 2010. Kultura genderově vyváženého vyjadřování. MŠMT ČR.

Špondrová, Pavla. 2014. Právní aspekty postavení žen a mužů ve vysokoškolském prostředí a ve veřejných výzkumných institucích v České republice. Sociologický ústav, AV ČR, v.v.i.

Technologická agentura ČR. 2016. Příručka pro užívání genderově senzitivního jazyka v komunikaci TA ČR.

Genderově citlivý jazyk. Infografika. Gendernora.cz